

КОШАРНА Н.В.,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри іноземних мов і методик їх навчання Педагогічного

інституту Київського університету імені Бориса Грінченка

ДО ПРОБЛЕМИ МОВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ

ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Резюме: З утвердженням гуманістичної концепції в новій філософії освіти зростає роль особистості учня/студента і вчителя/викладача як індивідуальностей, що постійно співпрацюють і розвиваються, ведуть освітньо-культурний діалог у таких напрямках: знання, культура комунікації, новітні технології спілкування, проникнення в сутність предметів, явищ; ціннісні відношення і нові смисли.

Ключові слова: сучасна освіта, вчитель іноземної мови, мовна освіта, особистісна багатомовність, підготовка педагогічних кадрів, концепція навчання іноземних мов.

Постановка проблеми. Стратегічною метою сучасної освіти є формування високоосвіченого, інтелігентного, творчого вчителя з інноваційним типом мислення і діяльності, здатної гідно відповісти на виклики цивілізації. Україна є полікультурною і багатонаціональною державою, тому особливого значення набуває виховання громадян у природовідповідному середовищі національної культури (духовної і матеріальної), становлення патріота України. Усе це потребує оновлення методології та змісту освіти загалом, і мовної зокрема.

Аналіз досліджень і публікацій. Концепція мовної освіти в Україні визначає мету і завдання, принципи вивчення мов, структуру і зміст навчання, умови реалізації. Вона ґрунтується на основних положеннях Конституції України, Законів України «Про освіту», про мови, Державної національної програми «Освіта» (Україна XXI століття), Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти.

Важливість оновлення мовної освіти в контексті підготовки вчителя іноземної мови визначено в Концепції навчання іноземних мов у середній

загальноосвітній 12-річній школі. Необхідність модернізації системи підготовки педагогічних кадрів та її основні напрями визначено в Національній доктрині розвитку освіти. Різні аспекти підготовки майбутніх педагогів у галузі навчання іноземних мов розглядаються в дослідженнях вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема, особливості методичної підготовки вчителів іноземної мови початкової школи розкрито в працях О.Бігич, О.Коломіної, С.Роман; формування професійно-педагогічної спрямованості особистості вчителя в процесі навчання іноземної мови досліджувалось Л.Михайловою; модель професійної підготовки вчителя іноземної мови обґрунтовано Є.Пасовим; сучасні технології підготовки вчителя іноземної мови розроблено В.Кузовлєвим, В.Карташовою, І.Москальовою та ін.

Метою даної статті є ознайомлення з особливостями мовної освіти в Україні у контексті підготовки вчителя іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. За допомогою рідної мови діти починають пізнавати навколишній світ, входити в людську спільноту, прилучатися до національної та світової культури, щоб потім, вийшовши зі стін навчального закладу, продовжувати розвивати її далі як невід'ємну частку загальнолюдської культури. Як форма існування і вияву національної та особистісної самосвідомості рідна мова є засобом самопізнання, саморозвитку і самовираження людини, формування нового типу особистості й суспільних відносин у полікультурному світі.

Для більшості населення України рідною є українська мова. У ній акумульовано ментальність, знання і життєвий досвід предків, невичерпні скарби культури, народної думи й пісні, шляхетні, сповнені глибокої людяності правила співжиття, національні й загальнолюдські ідеали.

Для значної кількості громадян України рідною є російська мова, якою вільно володіє більшість мешканців нашої країни. Це мова міжнаціонального спілкування, одна із поширених міжнародних мов, близькоспоріднена з українською.

Частина населення України становлять мовні меншини. За законодавством України вони мають право на задоволення своїх освітніх і культурних потреб

рідною мовою. Розширення кола мов, що вивчаються в навчальних закладах, значною мірою характеризує мовну освіту в Україні загалом.

Володіння державною мовою сприяє консолідації громадян у розбудові й зміцненні Української держави. Реалізуючи важливу функцію – державотворення, українська мова забезпечує доступ до джерел української духовності, дає змогу випускникам загальноосвітніх навчальних закладів якнайповніше реалізувати свої можливості, життєві потреби, плани й наміри, пов'язані з продовженням освіти, опануванням професії, працею в будь-якій галузі чи сфері життєдіяльності.

Нові завдання розвитку особистості сучасності і майбутнього вимагають змін і до рівнів володіння іноземними мовами з метою формування всіх компонентів іншомовної комунікативної компетенції. Вільний вибір мови навчання є важливою характеристикою демократичного суспільства та концепції мовної освіти в Україні. Провідне значення мови посилюється тим, що вона є не лише об'єктом вивчення і пізнання, а й основним засобом, знаряддям навчання, виховання і розвитку.

Пропонуються нові акценти й у філософських засадах навчання мови. У сучасній науці про мову сформувалося кілька мовознавчих наук на суміжжі з іншими галузями знань. Це лінгвофілософія, соціолінгвістика, психолінгвістика, комунікативна лінгвістика, етнолінгвістика, лінгвокультурологія, лінгвістика тексту, мовленнєва комунікація та ін. Окремі положення цих наук і відповідний мовний матеріал мають бути відображені в державних стандартах, програмах і підручниках. Це поглиблюватиме розуміння учнями/студентами природи і сутності мови, її поліфункціональності, ролі в сучасному суспільстві.

Практика і теорія навчання мов повинні цілеспрямовуватися на гармонізацію потреб суспільства й особистості з урахуванням мотивації, індивідуальних характеристик і можливостей учнів/студентів.

Мета вивчення мов полягає у становленні духовно багаті особистості, яка володіє вміннями і навичками вільно, комунікативно доцільно користуватися виражальними засобами мови, її типами, стилями, жанрами, формами в усіх видах мовленнєвої діяльності, орієнтується в постійно зростаючому інформаційному потоці, уміє самотійно навчатися і самовдосконалюватися.

Освітні, розвивальні та виховні цілі реалізуються не лише на уроках мови, а й у процесі вивчення всіх інших навчальних предметів, у проведенні позакласних і позашкільних заходів.

Оволодіння мовою – важлива складова соціокультурної діяльності, тому мовна освіта повинна ставити за мету формування вміння спілкуватися на засадах діалогу культур, коли явища мови і культури, які вивчаються, пропонуються в порівнянні з аналогічними фактами рідної мови і культури. При цьому враховується вплив соціальних, психологічних, освітніх та інших чинників формування як окремої особистості, так і національності в цілому.

Реалізація мети передбачає виконання таких *завдань*:

- вироблення в учнів/студентів стійкої мотивації у вивченні певної мови;
- формування вмінь і навичок комунікативно доцільно користуватися засобами мови в різноманітних ситуаціях спілкування;
- засвоєння учнями/студентами мовних і мовленнєвих знань, умінь і навичок;
- становлення гуманістичного світогляду, формування інтелекту і духовного світу учнів/студентів, прилучення їх до національних і загальнолюдських цінностей.

В останні роки дедалі прозоріше спостерігається тенденція до оволодіння іноземними мовами, які активно набувають статусу соціально-економічного і політичного засобу порозуміння між різними представниками світової спільноти у різноманітних сферах життєдіяльності. Ці реалії об'єктивно зумовлюють розширення функцій іноземних мов і оновлення завдань володіння ними у сучасному суспільстві. Насамперед це:

- формування в учнів/студентів готовності до соціальної взаємодії для спільного розв'язання різноманітних проблем і досягнення взаєморозуміння, знаходження компромісів;

- толерантне ставлення до народів, мова яких вивчається, прилучення до діалогу культур як важливого феномену мирного співіснування і взаємозбагачення;

- ознайомлення учнів з молодіжною субкультурою, яка перебуває за межами їхнього власного мовного простору, сприяння критичному осмисленню соціальних проблем, усвідомлення життєвих цінностей;

- оволодіння прийомами самостійної роботи з мовою, стратегіями учіння, уміння користуватися компенсаторними прийомами у разі дефіциту мовних засобів;

- творче використання іноземної мови для власного самовираження, усвідомлення мовних розбіжностей з рідною мовою, знання і вміння використовувати особливості її вживання у типових соціальних ситуаціях спілкування;

- формування в учнів/студентів індивідуального стилю навчання, основним інструментом якого є використання «мовного портфеля» як засобу самоконтролю власного рівня оволодіння іншомовною комунікативною компетенцією.

Результатом навчання мов повинна стати **особистісна багатомовність**, яка передбачає усвідомлене розмежування мовних систем і відносно вільний перехід з однієї мови на іншу залежно від зміни ситуації та життєвих потреб.

Мовна освіта відповідає основним етапам навчально-виховного процесу і має таку структуру: дошкільна, шкільна, вища.

На *дошкільному етапі* навчання мови характеризується органічним поєднанням мовної й мовленнєвої на основі ігрової діяльності. Особлива увага приділяється загальному розвитку, формуванню понятійного і лексичного мінімуму, що охоплює основні сфери життєдіяльності дітей дошкільного віку. Велике значення надається розвитку вмінь розуміти чуже мовлення, правильно вимовляти звуки, будувати та інтонувати речення, зачувати напам'ять вірші, спілкуватися, дотримуватися мовленнєвого етикету.

Шкільний етап мовної освіти є кількеступеневим (початкова, основна, старша). Кожен ступінь характеризується специфікою залежно від статусу виучуваної мови, мети і завдань курсу, комунікативних потреб, вікових особливостей учнів.

Основне призначення мовної освіти в *початковій школі* – забезпечити загальний розвиток учнів, виробити в них мотивацію до вивчення мов, розвивати

вміння слухати і розуміти мовлення, навчити читати і писати, на основі доступної мовної теорії формувати практичні вміння і навички (зокрема й комунікативні), а найголовніше – уміння вчитися.

Навчання учнів іноземної мови здійснюється в межах найбільш типових сфер, тем, і ситуацій спілкування у відповідності до їхніх вікових особливостей та інтересів. Відповідно до умов навчання і згідно з Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти іншомовні навчальні досягнення випускників початкової школи мають відповідати рівню А-1

В *основній школі* мовна освіта сприяє піднесенню рівня інтелектуального розвитку учнів. На цьому етапі вони засвоюють цілісну систему знань про мову, що стають підґрунтям для формування вмінь і навичок, необхідних для досконалого володіння нею. Цей найтриваліший шкільний ступінь мовної освіти характеризується активним гармонійним розвитком умінь і навичок учнів в усіх чотирьох видах мовленнєвої діяльності – аудіюванні, читанні, говорінні, письмі, посиленою роботою над засвоєнням норм літературної мови, культури мовлення і спілкування.

У сфері навчання іноземної мови розпочинається етап систематичної і послідовної роботи з автентичними навчальними матеріалами, які забезпечують нормативне оволодіння спілкуванням. Чіткіше простежується функція іноземної мови як засобу міжкультурного спілкування і як інструменту в діалозі культур і цивілізацій сучасного світу. Якість іншомовних навчальних досягнень випускників основної школи має відповідати рівню В-1.

У *старшій школі* здійснюється подальший розвиток базових мовних, мовленнєвих, соціокультурних, діяльнісних умінь і навичок на основі систематизації, узагальнення й поглиблення знань з кожної виучуваної мови, здобутих на попередніх етапах навчання. Своєрідність профільного навчання мови в старшій школі полягає в розмежуванні філологічного і нефілологічного напрямів. Філологічний профіль зорієнтований на поглиблення мовної компетенції учнів, формування в них наукового світогляду, проникнення в сутність лінгвістичної дійсності, яка функціонує в мові й мовленні.

Нефілологічний напрям оволодіння мовою спрямований на вдосконалення комунікативної компетенції учнів.

Іншомовна освіта учнів старшої школи характеризується зміною пріоритетів як у змісті навчання, так і у формах його реалізації. Визначальними стають види діяльності, що забезпечують умови різноканальної парної та групової мовленнєвої взаємодії через виконання різноманітних творчих вправ і завдань, які сприяють задоволенню іншомовних комунікативних потреб старшокласників, зумовлених їхніми інтересами, навчальним і життєвим досвідом, перспективами професійної діяльності. Іншомовні навчальні досягнення випускників школи мають відповідати рівню B-1+

Шкільна мовна освіта поглиблюється у *вищих навчальних закладах*, де, залежно від рівня державної акредитації, спеціалізації, обраного студентами фаху, диференціюється обсяг і зміст мовних і мовленнєвих знань, умінь і навичок. Університетська освіта дає можливість удосконалювати володіння мовами, насамперед державною, рідною та щонайменше однією з іноземних, адже належне знання мов передбачає вільне оперування мовними ресурсами, реалізацію комунікативних намірів, розвиток умінь працювати з фаховими і художніми текстами, довідковою літературою тощо.

Передбачається удосконалення власного мовлення впродовж життя, на етапі *післядипломної освіти*.

Висновки. Особливостями мовної освіти в Україні у контексті підготовки вчителя іноземної мови є:

- проведення державою ефективної мовної політики, що забезпечить дієву реалізацію стратегії мовної освіти, стійку увагу суспільства до загального рівня мовної культури населення;
- консолідація зусиль науковців, педагогів, батьків, що мають бути спрямовані на розв'язання актуальних завдань сучасної гуманітарної освіти;
- активізація діяльності громадських педагогічних організацій з метою підвищення уваги суспільства до проблем мовної освіти;
- оновлення державного стандарту сучасної мовної освіти, що дасть змогу піднести мовну освіту на якісно новий рівень, сприятиме формуванню мовної

особистості учня/студента, забезпечить кожному учневі і студенту вільне володіння державною, рідною, іноземними мовами, закладе підґрунтя для вдосконалення власного мовлення впродовж життя;

- упровадження перспективних освітніх технологій – особистісно зорієнтованих на підготовку сучасного вчителя.

Кошарная Наталья

О проблеме исследования деятельности шведских высших учебных заведений по подготовке учителя

Резюме : З утвердженням гуманістичної концепції в новій філософії освіти зростає роль особистості учня/студента і вчителя/викладача як індивідуальностей, що постійно співпрацюють і розвиваються, ведуть освітньо - культурний діалог у таких напрямках : знання, культура комунікації, новітні технології спілкування , проникнення в сутність предметів, явищ; ціннісні відношення і нові смисли .

Ключевые слова: сучасна освіта, вчитель іноземної мови, мовна освіта, особистісна багатомовність, підготовка педагогічних кадрів, концепція навчання іноземних мов.

Kosharna Natalia

To the problem of researching Swedish higher education institutions in Teacher Training

Summary: With the approval of the new concept of humanistic philosophy of education, the role of the pupil's individuality / student and teacher / lecturer as individuals who are constantly collaborating and developing leading educational and cultural dialogue in the following areas : knowledge , culture, communications , new technologies of communication, penetration into the essence objects, events, values attitudes and new meanings .

Keywords : modern education, a foreign language teacher , language education , personal multilingualism, teacher training , the concept of training foreign languages.

ЛІТЕРАТУРА

1. [Державний стандарт початкової загальної освіти \[Електронний ресурс\]](#) / Постанова від 20квітня 2011 р. № 462. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/>
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. Ніколаєва С.Ю. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Закон України «Про освіту» від 23 травня 1991 р. №1060-ХІІ.
4. Про інноваційну діяльність: Закон України [№ 40-ІV від 4 лип. 2002 р.] // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – С. 266.
5. Исакевич Е.А. Диалогическое общение как взаимодействие между учащимися в контексте культурно-досуговой деятельности на иностранном языке // Иностранные яз. в шк. – 2009. – №4. – С.7-10.
6. Ніколаєва С.Ю. Практикум з методики викладання англійської мови у середніх навчальних закладах. / Посібник. Вид. 2-ге, доп. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2004. – 360 с.